

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

«Forza Psychoanalytica»

Verslag van

Foundational Meeting of the International Society for Psychoanalysis and Philosophy
[Leuven/Parijs, 5-8 maart 2008]

JENS DE VLEMINCK

Wie denkt dat de psychoanalyse definitief het academische toneel heeft verlaten, krijgt door de oprichting van deze internationale vereniging het nakijken. Het stichtingscongres, waarbij gedurende vier dagen een ongeziene diversiteit aan bijdragen werd gepresenteerd, bracht een heuse update voor diegenen die zich afvroegen wat de meerwaarde van de psychoanalyse voor de filosofie betekent en vice versa. Wie een blik werpt op de rijk gevulde affiche merkt onmiddellijk dat een uitgelezen gezelschap analytici-filosofen present tekende en dat de organisatie van dit dubbel treffen, met haltes in Leuven én Parijs, een huzarenstuk moet zijn geweest. Dit om over onderstaande poging tot evocatie van enkele hoogtepunten nog maar te zwijgen. Tromgeroffel in het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte te Leuven voor het eerste deel van een groots opgezette lezingenmarathon aangaande de filosofische kritiek op het concept «seksualiteit» in de psychoanalyse, voorgezet door Philippe Van Haute (Nijmegen). Tomas Geyskens (Leuven) beet de spits af met een erg gewaardeerde, visueel ondersteunde lezing over Deleuzes *Francis Bacon* (1981), waarin het werk van deze schilder aanleiding geeft tot de stelling dat hysterie de klinische essentie vormt van de schilderkunst. Geyskens' kritische benadering van de psychoanalytische theorie mondde uit in een verkenning van een esthetische kliniek van de hysterie (Geys-

kens 2008). Het was echter Zeljko Loparic (Sao Paolo) die met een verwarrende winnecottiaanse lektuur de filosofische lont aanstak. Voor het eerst werd de hamvraag omtrent het wezen van de seksualiteit ter discussie gesteld vanuit het klassiek-freudiaanse voorbeeld van het duimzuigen. De presentatie van Elissa Marder (Atlanta) sloot hier naadloos op aan. Zij bracht een originele lektuur van Freuds *Wolvenman* (1914), met specifieke focus op de plaats en de betekenis van de diverse fauna in de tekst. Daarbij werd onder andere stilgestaan bij de temporele status van de oerscène en de structuur van de *Nachträglichkeit*, de relatie tussen de oerscène en de oerfantasie, en de specificiteit van de infantiele seksualiteit. In de namiddag verkende Veronica Vasterling (Nijmegen) de plaats van de psychoanalyse in het werk van Judith Butler, die vanuit een kritiek op onder meer Foucault en Lacan het subject begrijpt als het snijpunt van de dynamische wisselwerking tussen het psychische en het sociale. Philippe Van Haute rondde de eerste dag af met een tekstanalyse van Lacans interpretatie van *Hamlet*. Lacan verstaat Shakespeares tekst als een tragedie van het menselijke verlangen die ons informeert over de waarheid van de menselijke existentie en hoe er toegang toe te krijgen. Meteen wordt zo ook iets gereveleerd van het doel van de psychoanalytische kuur als het tot stand brengen van een *radicaal* nieuwe subjectieve positie, een geste die verwant is met de fenomenologische reductie van Husserl. Het verschil tussen begin- en eindpunt van de analyse is bij Lacan niet gradueel-asymptotisch van aard, zoals bij Freud. De tragedie van *Hamlet* laat zien hoe het subject in de analyse met de eigen nietigheid en onbepaalbaarheid wordt geconfronteerd, of: hoe het zijn waarheid als subject van de betekenaar op zich dient te nemen (Van Haute 2007).

De volgende dag werd duidelijk dat Lacans geest de komende uiteenzettingen vrijwel alomtegenwoordig zou zijn. Dit was expliciet het geval in de lezingen van Vladimir Safatle (Sao Paolo) en Paul Moyaert (Leuven), die ingingen op de problemen betreffende respectievelijk Lacans theorie van de seksualiteit en diens concept 'jouissance'. Safatle bediende zich van Kant, Hegel en Butler om de problematische opname van het seksuele in het symbolische aan te kaarten. Moyaert bouwde zijn lacaniaanse betoog op tegen de filosofische horizon van Plato, Aristoteles en Freud, in een poging om via pertinente vragen de complexiteit van de jouissance te bezweren. Hij vroeg daarbij onder meer de aandacht voor het donkere, onpersoonlijke en beangstigende karakter van Lacans lustconcept. Alenka Zupancics (Ljubljana) door Althusser geïnspireerde bijdrage was wellicht het meest toegespitst op het centrale thema. Zupancic ging in op de noodzaak van de bevraging van het concept 'seksualiteit' binnen een psychoanalytisch-filosofisch discours. Haar kritische insteek betrof de seksualiteit als *sine qua non* van de psychoanalyse én als kern van de dissociatie tussen filosofie en psychoanalyse. Seksualiteit zou niet zozeer het ankerpunt zijn van het 'menselijke' als wel de operator van het 'onmenselijke'. Het seksuele werkt desoriënterend, is haast inhumain en drijft ons tot de grens van de betekenis.

Na een goedgevuld Leuvens luik werd het bonte, internationale gezelschap op appèl verwacht in Parijs, waar de campus van Paris-Diderot de plaats van het gebeuren was. Het Parijse programma stond expliciet in het teken van de 'liaisons dangereuses' tussen de filosofie en de psychoanalyse. Onder de auspiciën van Monique David-Ménard verklaarde Pierre-Laurent Assoun (Paris VII) de conferentie voor geopend met een helder betoog over het 'filosofisch symptoom', gulzig parafraserend uit zijn omvangrijke oeuvre (Assoun 1976). Het in Parijs erg talrijk opgekomen publiek luisterde diezelfde namiddag nog naar

Lacankenner Charles Shepherdson (New York). Toch was het Philippe Van Haute die met zijn lektuur van Freuds *Drei Abhandlungen* (1905) voor de meest heftige discussie van de dag zorgde (Van Haute 2002). Daarbij werd onder andere duidelijk hoe de late Freud seksualiteit meer en meer lijkt te verstaan vanuit de normaliteit. Het publiek reageerde opmerkelijk verrast toen gememoreerd werd dat Freud pas in 1923 de structurele, universeel-menselijke betekenis van het oedipuscomplex poneerde. Daarbij diende een nogal hevige vragensteller haast de mond te worden gesnoerd om tot de dagsluiting te kunnen overgaan. Van de laatste conferentiedag onthouden we, naast de spijtige en laattijdige afzegging van Alain Badiou, de opmerkelijke lezing van de uit Tokio overgevlogen Kazayuki Hara, die zich vastbeet in Lacans 'postulaat van het verlangen' en getuigde van een gedetailleerde kennis van diens (vroegste) werk.

Deze vierdaagse vormt het overtuigende startschot en de expliciete bezegeling van een voordien latente samenwerking tussen onderzoekers uit universitaire centra in Brazilië, Mexico, Japan, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Frankrijk, Nederland en België. De intentieverklaring van deze mondiale krachtenbundeling biedt een perspectief op een bruisende intellectuele toekomst voor multidisciplinair onderzoek. Deze internationale denktank wil een vrijplaats zijn voor zowel clinici met filosofische interesse als filosofen die in Freuds oeuvre een haast onuitputtelijke bron van vragen vinden die de filosofie telkens opnieuw te denken geven (De Block 2003). Dat we van deze vereniging de komende jaren zullen horen, staat buiten kijf. De enthousiaste onderzoeksdirecteurs gewaagden daarbij van een ambitieus meerjarenplan, inclusief een jaarlijks internationaal treffen. Al zal het wellicht een uitdaging worden om de puike organisatie van deze editie te evenaren. Naar aanleiding van het stichtingscongres zullen een Engels- en een Franstalige publi-

catie verschijnen. Meer informatie over deze nieuwe vereniging: <http://www.fflch.usp.br/df/sipp/>

Literatuur

- ASSOUN, P.-L. (1976). *Freud, la philosophie et les philosophes*. Parijs: PUF.
- DE BLOCK, A. (2003). *Vragen aan Freud — Psychoanalyse en de menselijke natuur*. Amsterdam: Boom.
- GEYSKENS, T. (2008). Gilles Deleuze over Francis Bacon — Schilderkunst als histerie. *Tijdschrift voor Filosofie*, 70, ter perse.
- VAN HAUTE, PH. (2002). The introduction of the Oedipuscomplex and the reinvention of instinct. *Radical Philosophy*, 115, 7-16.
- VAN HAUTE, PH. (2007). Lacan leest 'Hamlet' — Tussen fenomenologie en psychoanalyse? *Tijdschrift voor Filosofie*, 69, 535-558.

«Psychoanalysis is the preferred choice of life!»

Verslag van

Door de bank genomen — Dag van de psychoanalyse [Amsterdam, 7 maart 2008]

ROLIEN VAN MECHELEN-DE GOEDE

Na vijftien jaar de-laatste-vrijdagmiddag-van-januari-studiemiddagen, waar het Nederlands Psychoanalytisch Instituut (NPI) in de intimiteit van de Olofskapel te Amsterdam liet kijken in de psychoanalytische keuken, was het nu tijd geworden om de inhoud van het psychoanalytische werk te relateren aan de maatschappij buiten de spreekkamers. Deze verandering werd onderstreept door de keuze voor de Beurs van Berlage, ook sfeervol, maar groter. De druk om 'evidence based' te werken is toegenomen. Het NPI heeft deze uitdaging aangenomen, samen met de ggz-instellingen Parnassia, Mediant en de Gelderse Roos en laat trots de eerste resultaten zien

van het door ZonMw (Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie) gefinancierde wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van langdurige psychoanalytische behandelingen. Gezien de grote opkomst, is het blijkbaar een onderwerp dat leeft.

Na de geestige opening van dagvoorzitter Paul Schnabel over de betekenissen van 'door de bank genomen' was er in verschillende parallelsessies aandacht voor wetenschap en de maatschappelijke en klinische toepassing van de psychoanalyse en psychoanalytische psychotherapie.

De plenaire lezing van NPI-onderzoeker Jolien Zevalkink, waarin zij verslag deed van de eerste resultaten van onderzoek naar de effectiviteit van langdurige psychoanalytische psychotherapie en psychoanalyse, blonk uit in helderheid. Aanleiding voor het onderzoek was de conclusie van de Gezondheidsraad in 2001 dat er nauwelijks effectiviteitsonderzoek was naar langdurige psychotherapie. Bovendien werd een patiëntvolgsysteem node gemist. Nadat een dergelijk volgsysteem was ontwikkeld, werd effectiviteitsonderzoek mogelijk. Zevalkink bood ons in vogelvlucht een overzicht van opzet en resultaten van dit onderzoek. Later dit jaar zal het proefschrift van Caspar Berghout volgen.

Het onderzoek moest wetenschappelijk relevant zijn en praktisch inzetbaar. Omdat een *randomised controlled trial*, de gouden standaard op wetenschappelijk gebied, over een zo langdurige therapie niet haalbaar is (voelt de patiënt zich beter door een nieuwe relatie, of door de therapie, of kon de relatie ontstaan door de therapie, enzovoort, enzovoort) en niet ethisch verantwoord is (kan je iemand vijf jaar lang, vijf keer per week, naar analyse laten komen als dat niet echt nodig is), werd gekozen voor de in dit geval *second best* optie van de quasi-experimentele opzet van het *three-wave panel design*. Deze vorm van onderzoek kan uitgevoerd worden in de dagelijkse praktijk van aanmelding, diagnostiek, uitvoering en afsluiting van lang-